

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ХУЗУРИДАГИ
ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АГЕНТЛИГИ
ҚОШИДАГИ «ЭЛ-ЮРТ УМИДИ» ЖАМҒАРМАСИ

**“Янгиланаётган Ўзбекистонга янги авлод кадрлари”
“Умид” жамғармаси битирувчиларининг
биринчи Халқаро конференцияси**

3-4 январь 2020 йил

**Первая международная конференция
выпускников Фонда «Умид»
«Обновляемому Узбекистану новое поколение кадров»**

3-4 январь 2020 год

**The First International Conference
of “Umid” Foundation Alumni
“New Generation of Personell for the Modernizing Uzbekistan”**

3-4 January 2020 y.

Тошкент - 2020

УЎК: 378.937
КБК:66.4

“Янгиланаётган Ўзбекистонга янги авлод кадрлари” мавзусида “Умид” жамғармаси битирувчиларининг биринчи Халқаро конференциясининг илмий-амалий мақолалар тўплами. – Тошкент: «Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи» 544 бет.

Нашр учун масъул ижодий гуруҳ:

Қ.Қ. Қуранбоев, У.Ш. Бегимкулов, А.Ш. Бекмуродов

Тақризчилар:

- Қ.Х. Абдурахмонов* – *Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг академиги, иқтисодий фанлари доктори, профессор*
- Қ.Р. Аллаев* – *Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг академиги, техника фанлари доктори, профессор*
- Ш.И. Мустафакулов* – *Тошкент давлат иқтисодий университети “Университет 3.0” халқаро ўқув, илмий-инновацион тадқиқотлар маркази директори, иқтисодий фанлари доктори, доцент*

Мазкур тўпланда “Янгиланаётган Ўзбекистонга янги авлод кадрлари” мавзусида ташкил этилган “Умид” жамғармаси битирувчиларининг биринчи Халқаро конференциясига бағишланган илмий-амалий мақолалар ўрин олган бўлиб, унда етакчи олимлар, халқаро экспертлар, республикамиз ва ундан ташқарида илмий тадқиқотлар олиб бораётган амалиётчи-мутахассислар, изланувчиларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётимизда учраётган муаммолар ва уларнинг ечимига бағишланган мақола ва тезислари шуъбалар кесимида жамланган.

Хусусан, мамлакатни демократик янгилаш ва модернизация қилиш, таълимни ислоҳ этиш бўйича олиб борилаётган туб ислоҳотлар самараси, ижтимоий-иқтисодий ҳаётимизни янада ривожлантиришда инвестицияларнинг тутган ўрни, мамлакатни инновацион ривожлантириш стратегияси ва қишлоқ хўжалигини янада ривожлантириш борасида илғор технологияларни кенг жорий этишга қаратилган муаммолар ечимига қаратилган назарий, илмий-услубий ва амалий мақолаларга кенг ўрин берилган.

Илмий-амалий тўплам мамлакатимиз таълим тизимида фаолият кўрсатаётган профессор-ўқитувчилар, илмий тадқиқотчилар, талаба ва ўқувчи ёшлар ҳамда юртимизда олиб борилаётган туб ижтимоий-иқтисодий ислоҳот жараёнларига қизикадиган кенг илм аҳиллари учун мўлжалланган.

ISBN 978-9943-5904-1-0

© «Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи», 2020

МУҚАДДИМА

Ўзбекистон Республикаси Президентимиз Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан ишлаб чиқилган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида давлат бошқаруви тизимини ислоҳ қилиш, давлат хизматининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилган.

Давлат ва жамият ҳаётида рўй бераётган туб ўзгариш ва ислохотларнинг муваффақиятли амалга оширилиши, аввало, бозор иқтисодиёти шароитида мустақкам билимга эга, Ўзбекистоннинг бугунги ташқи ва ички сиёсати йўналишларини тушунадиган, таҳлил эта оладиган ёш ва ташаббускор кадрларни тақозо этмоқда. Бу борада “Янгилаётган Ўзбекистонга янги авлод кадрлари” собиқ “Умид” жамғармаси битирувчиларининг биринчи халқаро конференцияси ўтказиш муҳим аҳамият касб этади.

Маълумки, иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишини қўллаб-қувватлаш бўйича “Умид” жамғармаси 1997-2003 йилларда 828 нафар мутахассисларга илғор билим ва кўникмаларга эга бўлишлари, жумладан 363 нафари (44%) бакалавриатда, 465 нафари (56%) магистратура дастурларида таҳсил олишди.

Юқоридаги дастурлар доирасида, улар дунёнинг нуфузли университетлари ва илмий марказларида, жумладан, АҚШда 343 нафар, Буюк Британияда 329 нафар, Германияда 84 нафар, Францияда 33 нафар, Япония 20 нафар, Канадада 11 нафар ва Италияда 8 нафар таҳсил олиб қайтди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 25 сентябрдаги ПФ-5545-сон Фармони билан “Эл-юрт умиди” жамғармаси ташкил этилди. 2018 йилнинг ўзида жамғарманинг тўртта таълим дастури бўйича 381 нафар мутахассислар хорижий давлатларга таълим олиш ва малака оширишга юборилган бўлса, 2019 йилда уларнинг сони 600 нафардан ортди. 2020 йилда эса, жамғарманинг таълим дастурлари асосида 1000 нафарга етказиш режалаштирилмоқда. Буларнинг барчаси собиқ “Умид” жамғармаси ҳуқуқий вориси ҳисобланган “Эл-юрт умиди” жамғармаси стипендиатлари сонининг жадал ўсиб бораётганидан далолат беради.

“Эл-юрт умиди” жамғармасининг асосий мақсади нафақат ёшларни чет элда ўқитиш, балки уларга ўқув дастурлари яқунлаганларидан сўнг мамлакат ривожига муносиб ҳисса қўшишлари учун қулай шарт-шароитларни яратиш ҳамда стипендиатларнинг эгаллаган билимларини, илғор тажрибаларини, фаол ва яратувчан дунёқарашларини ўсиб келаётган ёш авлодлар ўртасида тарқатиш ва доимий мулоқотларни олиб боришдир.

Юртимизда ўтказилаётган мазкур Халқаро конференция хорижда ва мамлакатимизда истиқболли тармоқларда фаолият юритаётган собиқ “Умид” жамғармасининг битирувчилари ҳамда хорижда ўқиб илғор билим, қимматли илмий ва амалий тажрибага эга бўлган ватандошлар билан алоҳида мулоқот майдонини яратиш ҳамда бу орқали Ўзбекистонда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда уларнинг ҳам иштирокчини таъминлашни ўз олдига мақсад қилиб қўйган.

Конференция “Янгилаётган Ўзбекистонга янги авлод кадрлари” мавзусида номланган бўлиб, ушбу ном асосида чоп этилган ва электрон кўринишда Интернетга жойлаштирилган мазкур илмий-амалий тўпламда кўплаб ёш олимлар, амалиётчи-мутахассислар, ОТМ илмий изланувчилари ҳамда чет-элда фаолият юритаётган ватандошлар томонидан тайёрланган илмий мақолалар жамланган.

Бугунги кундаги улкан ўзгаришлар, ислохотлар мантиғи барчадан янгича ишлашни, янгича фикрлашни, янги ғоя ва ташаббуслар билан майдонга чиқишни талаб этмоқда. Жадал ўзгаришлар даврида малакали, жумладан хорижда таълим олиб қайтган кадрларнинг салоҳиятидан мақсадли фойдаланиш давлатнинг иқтисодий ривожланишини белгиловчи омишлардан бири ҳисобланади.

Шу муносабат билан нашр қилинган ушбу тўпламда мамлакатни демократик янгилаш, таълим, инвестиция муҳитини кучайтирувчи омиллар, мамлакатнинг инновацион ривожланиш, аграр стратегиясини белгиловчи мақола ва тезисларга алоҳида ўрғу берилган.

Тўплам куйидаги секциялар бўйича юборилган илмий мақолалардан таркиб топган:

1-секция – Мамлакатни демократик янгилаш ва модернизация қилиш;

2-секция – Таълим-ижтимоий ривожланиш соҳасидаги асосий етакловчи омил;

3-секция – Инвестиция муҳитини кучайтириш-иқтисодий ислохотлар марказида;

4-секция – Мамлакатнинг инновацион ривожланиш стратегияси ва устуворликлари;

5-секция – Қишлоқ хўжалигига илғор технологияларни жорий этиш.

1-секцияда Ўзбекистонда ижро ҳоқияти тизимини модернизациялаш, давлат эҳтиёжлари учун илмий-тектириш, таъриба конструкторлик ва технология натижаларидан фойдаланиш, аҳоли бандлигини таъминлаш масалари, маҳаллий давлат бошқарув органларида қарорлар қабул қилиш жараёнини такомиллаштиришнинг назарий жиҳатларига бағишланган.

2-секцияда замонавий таълимда инновациялар, Ўзбекистон тасвирий санъатининг ривожланиш омиллари, таълим жараёнларини ташкил этишда инновацион ёндашувлар, янгиланаётган Ўзбекистонда олий таълим тизимида сифатли ва малакали кадрларни тайёрлаш масалалари кенг ёритилган.

3-секцияда минтакаларда инвестицион фаолиятни тартибга солишда хорижий мамлакатларнинг таърибаси, Ўзбекистонда давлат харидлари тизимини, хорижий инвестицияларнинг мамлакат иқтисодиёти ривожиди тутган ўрнига оид мақола ва тезислар жамланган.

4-секцияда миллий ишлаб чиқаришни ривожлантириш, инновацион ривожланиш таъминлаш, юк ва йўловчи ташиш жараёнларини амалга оширишда инновацион ёндашув, шунингдек, 5-секцияда Ўзбекистонда сув таъминоти сиёсатининг ривожлантириш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда илғор технологияларни жорий этиш масалаларига бағишланган мақолалар ўрин олган.

Хорижда истиқомат қилаётган ватандошлар фаолияти ва илмий ютуқлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётида бўлаётган ўзгаришларни хорижий давлатларда кенг тарғиб қилиш мақсадида “Эл-юрт умиди” жамғармаси томонидан “Uzbridge” электрон журнали ташкил этилди. Мазкур электрон-журнал Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг 2019 йилги диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиш учун тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган. У куйидаги 5 та йўналиш бўйича киритилган: тарих фанлари (07.00.00), иқтисодиёт фанлари (08.00.00), педагогика фанлари (13.00.00), социология фанлари (22.00.00) ва сиёсий фанлар (23.00.00).

Мазкур халқаро конференция тўпламида чоп этилган мақолалар юқорида келтирилган иқтисосликлар бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси томонидан эътироф этилган журналларда чоп этилган мақолаларга тенглаштирилади.

“Эл-юрт умиди” жамғармаси жамоаси юқори аҳамият касб этган мазкур тадбирни ташкил этишда яқиндан ёрдам берган Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги, Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигига, Ўзбекистон Қасаба уюшмалари Федерацияси, Ўзбекистон Республикаси Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси, Тошкент шаҳар ва Тошкент вилояти ҳокимликларига ўзининг чуқур миннатдорчилигини билдиради.

Шу билан бирга, конференцияни ОАВларида кенг ёритишда ёрдам берган Ўзбекистон Миллий телерадиокомпаниясига, Ўзбекистон Миллий ахборот агентлигига, Dayo.uz интернет нашри, Repost.uz тезкор хабарлар сайтига ўзимизнинг ташаккуримизни билдираемиз.

Ташкилий гуруҳ

salohiyati o'rganiladi. Qaysi mamlakatda investitsiya riski darajasi past bo'lib, investitsiya salohiyati yuqori bo'lsa shu mamlakatning investitsiya jalb etuvchanligi yuqori bo'ladi. Bu o'z navbatida investitsiya muhiti qulayligidan dalolat beradi. Bu esa investitsiya faolligini oshiradi.

Bugungi kunda respublikamizda o'ziga xos investitsiya muhiti yaratilgan. Biroq, mamlakatimizda bozor infratuzilmasining hali yaxshi rivojlanmaganligi, huquqiy bazaning mukammal va barqaror emasligi, axborot ta'minoti bazasining sustligi, amaliyotda ma'muriy aralashuv holatlarining hali ham to'liq barham topib ulgurmagani va boshqalar sabab investitsiya muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatib kelmoqda. Bu esa investitsiyalashga bo'lgan moyillikni so'ndiruvchi eng muhim omillardan sanaladi. Shu jihatdan ham O'zbekiston investitsiya muhitini muntazam ravishda qulaylashtirish, uning jozibadorligini oshirish, investitsiyalarning risklilik darajasini hisobga olish, baholash va aniqlash, muhitga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan salbiy omillar ta'sirini pasaytirish yoki bartaraf etish yo'llarini aniqlash eng muhim vazifalardandir.

Bizning fikrimizcha, investitsiya muhiti barqarorligini ta'minlash uchun, birinchi navbatda, investitsiya risklari sug'urtasini yoki himoyasi tizimini keng rivojlantirish, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni to'la ma'noda tatbiq etishga erishish, konvertatsiya masalalarini hal etish maqsadga muvofiqdir.

Investitsiya muhitini yanada qulaylashtirishga doir quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

- qonun ustuvorligini hamda barqarorligini ta'minlash;
- mamlakatimizda investitsiya faoliyatiga doir yaratilgan me'yoriy-huquqiy asoslar shaffofligini oshirish;
- investorlar uchun qulay infratuzilmani yaratish;
- xorijiy investitsiyalarni sug'urtalashning samarali mexanizmini yaratish;
- iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlarini individual loyihalar bo'yicha xususiy lashtirish;
- litsenziya berish jarayonlarini yanada soddalashtirish;
- xalqaro savdo aloqalari bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni, 1-ilova, 4.4-band.
2. Vaxobov A.V., Xojibakiev Sh.X., Mo'minov N.G. "Xorijiy investitsiyalar". O'quv qo'llanma. - T.: Moliya, 2010.
3. Mamatov B., Xujamkulov D., Nurbekov O. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. - T.: Iqtisod-Moliya, 2014. - 608 b.
4. Mustafakulov Sh. Investitsion muhit jozibadorligi. Ilmiy-amaliy qo'llanma. T. - 2017

A.I.Рахматуллаев

и.ф.н., доцент

Қарши муҳандислик иқтисодий институти,

Ж.А.Исмаилов

ўқитувчи

Қарши давлат университети

МИНТАҚАЛАРДА ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРНИНГ ТАЖРИБАСИ

Аннотация: Ушбу мақолада минтақаларда ишлаб чиқариш кучларини жойлаштириш ва ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришида инвестицион фаолиятни тартибга солишни АҚШ ҳамда Хитой мамлакатлари тажрибаси берилган.

Калит сўзлар: инвестиция, инвестор, инвестицион фаолият, инвестиция иқлими, имтиёз, импорт, экспорт, салоҳият.

Жаҳон тажрибасининг кўрсатишича, ишлаб чиқарувчи кучларни ҳудудий жойлаштириш ва минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича кўп мамлакатларда турли ёндашувлар мавжуд, бироқ улар бир-бирдан деярли фарқ қилмайди. Тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг мақбул механизмини излаб топишда нисбатан қисқа давр мобайнида иқтисодий ривожланишда улкан натижаларга эришган ривожланаётган ва ўтиш иқтисодиётига эга бўлган мамлакатлар тажрибаси алоҳида диққатга сазовордир. Бугунги кунда дунё мамлакатларида глобаллашув жараёнларининг чуқурлашиб бораётгани ва республикамизда очиқ иқтисодиёт шаклланаётган бир вақтда самарали инвестиция сиёсатини юритиш, ишлаб чиқариш объектларини тубдан модернизация қилиш орқали экспорт ҳажмини ошириш ҳамда рақобатбардош товар ва хизматларни жаҳон бозорига чиқариш, миллий иқтисодиётга кириб келаётган инвестициялар оқимини кенгайтириш ва инвесторлар фаолиятини рағбатлантириш учун қулай ҳуқуқий ва меърий шарт-шароитларни барпо этиш, шунингдек, хорижий инвестициялар самарадорлигини изчил ошириб бориш мақсадга мувофиқ саналади.

Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (OECD) маълумотларига кўра, 2017 йилда тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларнинг глобал оқимлари 18 фоизга камайиб, 1,411 триллион долларга камайди.

Бу жаҳон ялпи ички маҳсулотининг 1,8% ни ташкил этади ва 2012 ва 2014 йиллар кўрсаткичларига мос келади, 2016 йилда дунё ЯИМни 2,3%ни 2015 йилда эса 2,5% ни ташкил қилганлигини кўришимиз мумкин. Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотига аъзо мамлакатларнинг хорижий инвестициялари улуши 33% га камайди, шу жумладан 2005 йилдан буён Хитой биринчи марта хорижий инвестицияларини камайтирди (1% га, 168 млрд. долларгача).

2017 йилда Россияга тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар миқдори 32 фоизга камайиб, 25 миллиард долларни ташкил этди чет элда Россия сармоясини 34% га ошди ва 36 млрд.

Ўтган йилда дунё мамлакатлари инвестициялар оқимининг асосий қисми АҚШ (287 миллиард доллар), Хитой (168 миллиард доллар), Бразилия (63 миллиард доллар), Голландия (58 миллиард доллар), Франция (50 миллиард доллар) ҳисобига тўғри келади[1].

2018 йилда мамлакатимиз реал секторига жами молиялаштириш манбалари ҳисобидан 107333,0 млрд сўм, ёки 13,3 млрд. АҚШ доллари 2017 йилга нисбатан 118,1 % асосий капиталга инвестициялар ўзлаштирилди. Асосий капиталга киритилган инвестицияларни йиллар бўйича динамикасини қарайдиган бўлсак, 2005 йилда – 2,0 трлн сўм ёки 12,0 % ўсишни, 2010 йилда – 10,8 трлн. сўм ёки 9,0 % ўсишни, 2015 йилда – 28,5 трлн. сўм ёки 8,1 % ўсишни ташкил этган бўлиб, жорий йилда энг юқори кўрсаткич 18,1 % қайд этилганини таъкидлаш лозим[2].

Бугунги кунда бутун дунёда ҳудудларнинг инновацион салоҳиятини ривожлантириш инвестиция муҳитини юксалтиришда муҳим ўрин тутмоқда. Шу муносабат билан биз иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ва инвестицион жозибadorлигини ошириш бўйича хорижий мамлакатлар тажрибасини кўриб чиқамиз. Кўриб чиқиш учун қуйидаги йирик иқтисодиётга эга давлатларни оламиз: АҚШ ва Хитой (Хитой). Бу тавлов тасодифий эмас. АҚШ дунёдаги иқтисодиёти энг йирик мамлакатдир. Хитой саноат салоҳиятини оширадиган ва ўз маҳсулотларининг рақобатбардошлигини оширадиган жадал ривожланаётган мамлакатдир.

АҚШ иқтисодиёти рақобатбардошлиқнинг юқори даражасига эга, чунки барча даражадаги ҳокимият органлари илмий фаолиятга инвестициялар оқимини рағбатлантириш ва янги технологияларни ривожлантиришга қаратилган. Шунини таъкидлаш керакки, давлат илмий-тадқиқот ва тажриба конструкторлик ишлари (НИОКР) харажатларининг деярли ярмини ўз бўйига олади, барча асосий тадқиқотларнинг ярмидан кўпини молиялаштиради. Бу борада хусусий корпорациялар, университетлар ва хорижий инвесторларнинг ҳиссасини ҳам қатта[3].

Кўпгина ҳолларда ҳокимият органлари АҚШда турли даражадаги хўжалик юритувчи субъектлардай инвестицион салоҳиятни ривожлантириш мақсадида фойдаланади ва бу шартли равишда уч гуруҳга бўлинади. (1-расм) Одатда, улар маҳаллий хусусиятларга қараб бирлаштирилади. Давлат ҳокимияти органлари таклиф этилаётган инвестиция лойиҳаларининг аҳамиятига қараб ҳар бир инвестор учун алоҳида шарт-шароитлар яратилади.

АҚШ инвестиция сиёсатининг асосий устувор йўналишлари АҚШга инвестицияларни жалб қилиш, шунингдек, қўшимча иш ўринларини яратиш ва иқтисодийтни тиклаш учун ташқи инвестицияларни рағбатлантиришдир. Шу билан, федерал ҳукумат, давлат ва шаҳар даражасидаги ҳокимиятларнинг асосий устуворлиги ташқи инвесторларни максимал қўллаб-қувватлаш ва инвестиция учун самарали рағбатлантириш механизмни яратишдир. Хусусан, солиқ имтиёзлари, имтиёзли банк кредитлари, инновацион грантлар ва бошқалар.

1-расм. Минтақаларнинг инвестицион салоҳиятини ривожлантириш учун АҚШда қўлланиладиган усуллар[3]

АҚШда хорижий инвестициялар масалаларини тартибга солиш икки босқичда амалга оширилади: федерал ва давлат даражасида. Федерал даражада одатда умумий талаблар белгиланади ва тегишли давлатлар ҳудудида лойиҳаларда хорижий инвесторларнинг иштироки бўйича аниқ кўрсатмалар маҳаллий ҳокимият органлари томонидан белгиланади. Чет эл инвестицияларини жалб этиш бўйича ишлар ҳар бир давлат маҳаллий қонун ҳужжатларига мувофиқ ва маҳаллий ўзига хослик ҳамда эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилаётган узоқ муддатли ва қисқа муддатли дастурлар асосида мустақил равишда қурилади. Ҳар бир давлат ички ва хорижий инвестицияларни жалб қилиш бўйича ўз дастурларига эга, чунки мавжуд амалиёт туфайли федерал ҳукумат мамлакатнинг муайян минтақасини иқтисодий ривожлантириш мақсадларини белгилашда фаол рол ўйнайди. Маҳаллий маъмуриятлар мустақил равишда саноат ривожланишининг истиқболли йўналишларини ҳам давлат, ҳам жалб қилинган маблағлар ҳисобидан аниқлайди. [4]

АҚШда олиб борилаётган иқтисодий сиёсат айрим жиҳатларини инобатга олганда хорижий ва ички инвесторлар учун тенг шароитлар яратиш имконини беради. Мисол учун, хорижий сармоядорлар мамлакат иқтисодийнинг аксарият соҳаларига сармоя киритишга, шунингдек, асосий капитал ва даромадларни олишда эркиндирлар.

АҚШда ҳукумат инвестиция жараёнларига маълум чегаралар доирасида аралашади. АҚШ иқтисодига киритилган яппи сармоянинг 20 фоиздан ортиғи давлат улушига тўғри

келади, шундан 12 фоизи федерал бюджетга йўналтирилган. Давлатнинг инвестиция фаолиятига таъсири имтиёзли даромад солиғи ставкалари, тезлаштирилган амортизация сиёсати ва инвестицияларнинг айрим тоифаларини жалб қилиш каби молиявий воситалар ёрдамида амалга оширилади.

Хитой тажрибасига қарайдиган бўлсак ушбу мамлакат учун хорижий капитал муҳим рол ўйнайди, чунки хорижий компаниялар бу эрда янги технологияларни импорт қилмоқдалар. Шунинг учун, давлат томонидан қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари бир қатор хорижий капиталларни жалб қилишни рағбатлантиришга қаратилган. Масалан ХХРда сармоявий ҳамкорликнинг Қонунчилик базаси такомиллаштирилди. 1990 йиллар бошида Хитой 23 та мамлакат билан ўзаро ҳимоя қилиш ва инвестицияларни рағбатлантириш бўйича битимлар тузди ва 21 та мамлакат билан икки томонлама солиққа тортишни бекор қилди.

Хитой Халқ Республикасининг иқтисодий ривожланиш модели ва хорижий инвестицияларни жалб этиш тажрибаси мамлакатимиз учун муҳим аҳамият касб этади. Бу Хитойнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётидаги хусусиятлар ундаги демократик вазиятнинг ўзига хослиги, қишлоқ хўжалигининг иқтисодиётдаги юқори аҳамияти, қайта ишлаш саноатининг кам тараққий этганлиги, унинг аграр-индустриал мамлакат эканлиги каби ўзига хос ижтимоий шарт-шароитлар билан тафсиҳланади.

Бу мамлакатнинг хорижий инвестицияларни жалб қилишда эришган ютуқлари эса кўп жиҳатдан унинг минтақаларидаги қулай инвестиция муҳитининг яратилганлигига боғлиқ. Хитойда ишчи кучи қийматининг арзонлиги, ердан фойдаланиш, ишлаб чиқаришга киритилган капитал учун кенг кўламли имтиёзлар, ижтимоий-маиший инфратузилманинг ривожланганлиги ва бошқа ҳолатлар бу мамлакатнинг сўнги йиллар ичида хорижий инвесторлар учун капитал киритиш объектига айланишига олиб келди.

Хитойда шаклланган бож белгилаш тартиби, ривожланган ташки иқтисодий алоқалар ва валюта қонунчилиги хорижий инвестициялар кириб келишига қулай имкониятлар яратди.

Хитойнинг минтақалар иқтисодиётига хорижий инвестицияларни жалб қилиш сиёсати йиллар давомида такомиллашиб келмоқда. Бу сиёсатнинг ривожланиш жараёнини шартли равишда уч босқичга ажратиш мумкин.

Биринчи босқич, 1979–1982 йилларни ўз ичига қамраб олади. Бу босқичда Хитойда “очиқ эшиklar” сиёсати шаклланди. 1980 йилларнинг бошида маҳаллий ҳукуматларга хорижий инвестицияларни жалб этиш бўйича қарорларни қабул қилиш ҳуқуқи берилди. Бу даврда хорижий инвесторларга катта имтиёзлар берилди.

Иккинчи босқич, 1983–1991 йилларни ўз ичига олади. Бу даврда хорижий инвестицияларни жалб этиш сиёсати такомиллаштирилди. Мамлакатда қабул қилинган қонунлар ва меъёрий ҳужжатларда асосан хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналарга катта имтиёзлар берилди. Улар учун даромад солиғининг ставкаси 33 фоизгача камайтирилди. Ваҳоланки, бу даврда маҳаллий корхоналар учун даромад солиғи 55 фоизни ташкил қилар эди. Агар хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар ўз фаолиятларини махсус иқтисодий зоналарда амалга ошираётган бўлсалар, улар учун бу ставка яна ҳам камроқ миқдорда, яъни 15 фоиз даражасида белгиланган эди.

Учинчи босқич, 1992 йилдан ҳозирги кунга қадар давом этмоқда. Хорижий инвестицияларни иқтисодиётнинг улар учун ёпиқ бўлган – молия, суғурта ва бошқа соҳаларга ҳам жалб этилиши айнан 1992 йилдан кейин бошланди. Бундай самарали ислохотлар натижасида Хитой ХХI аср бошида хорижий инвестициялар учун энг жозибали мамлакатлардан бирига айланди.

Хитойда инвестиция сиёсати ислохотлари ва бозор механизмлари иқтисодий ривожланишнинг турли босқичларида амалга оширилди, иқтисодиётнинг “қизиб” кетиши босқичида эса тартибга солишнинг маъмурий методларидан кўпроқ фойдаланилди. Хитой “иқтисодий тараққиёти” бир қанча таянч омилларга асосланади: қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, солиқларни камайтириш, давлат харажатларини қисқартириш, эркин иқтисодий ҳудудларни ташкил этиш (экспортни эркинлаштириш). Бу эса салбий макроиқтисодий оқибатларга олиб

келмади, чунки шу вақтнинг ўзида барча давлат харажатлари 36,4 фоиздан 13,1 фоизгача кискариб борди.

Хорижий мамлакатлар тажрибасининг кўрсатишича, тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб қилишда нафақат инвестицион рағбатлар, балки сармояларни олға юргизиш (investment promoting) стратегияси ҳам муҳим аҳамиятга эга. Саноати ривожланган ва ривожланаётган 50 та мамлакат тажрибаларига асосланган тадқиқотларнинг далолат беришича, сармояларни олға юргозишга сарфланган ҳар бир доллар миллий иқтисодиётга тўрт долларлик самара бериши мумкин. У ёки бу секторга аниқ йўналтирилган, муайян потенциал инвесторга мўлжаллаб ишлаб чиқилган ва фаол маркетинг стратегиясига эга бўлган инвестициялар энг самарали ҳисобланади. Шу билан ҳам мамлакатимизда фаол инвестиция сиёсатини юритиш миллий иқтисодиётимизни етакчи ўринларга олиб чиқишда ўзининг ижобий самарасини беради. Ўзбекистонда қулай инвестиция иқлими яратилиши учун кенг ҳаракат қилинмоқда, бу борада хорижий инвесторларга турлича молиявий имтиёзлар ва ҳуқуқлар берилган, бозор инфратузилмаси шакллантирилмоқда. Шунинг билан биргаликда қуйидаги тадбирлар, бизнинг фикримизча, инвестиция иқлимини янада яхшилаш имкониятини беради: банк фоизи ставкаларини барқарорлаштириш; ислоҳотларнинг босқичма-босқич амалга оширилишини ҳисобга олган ҳолда солиқ тизимини илмий асосланган ҳолда такомиллаштириш; маъмурий буйруқбозлик ҳолатларига чек қўйиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. www.interfaks.ru
2. Ўзбекистон Республикаси Статистика қўмитаси маълумотлари. 2018 й
3. Смитиенко Б. М. Мировая экономика: учебник. – М.: Юрайт, 2009. – с. 250.
4. Норкотт Д. Принятие инвестиционных решений / Пер. с англ.; Под ред. А. Н. Шохина – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2007. - 247 с

*Yovqochev Sherzod Shuxrat o'g'li
mustaqil tadqiqotchi
Toshkent davlat sharqshunoslik instituti*

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA OSIYO TARAQQIYOT BANKING HAMKORLIK ISTIQBOLLARI

Annotatsiya: maqolada O'zbekiston Respublikasi va Osiyo taraqqiyot banking o'zaro hamkorligi va rivojlantirish strategiyasi doirasida mulohazalar yoritiladi. Qolaversa, unda hamkorlik doirasidagi Osiyo taraqqiyot banking istiqboldagi rejalari va dasturlari, milliy iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish loyihalari to'g'risida atroflicha fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: strategiya, investitsiya, kredit, moliyaviy resurs, Osiyo taraqqiyot banki, mamlakat hamkorlik strategiyasi, investitsion loyiha, diversifikatsiya, inklyuziv rivojlanish, iqtisodiy o'sish.

Yangi rivojlantirish strategiyasi va keng qamrovli islohotlar dasturi asosida O'zbekiston Respublikasi xususiy sektorni keng ravishda jalb qilgan holda, barqoror, keng qamrovli va inklyuziv iqtisodiyot barpo etishni maqsad qilgandir. Shu nuqtai nazardan, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy yuksalishida albatta, xalqaro moliya institutlarining xorijiy investitsiyalari muhim ahamiyat kasb etadi. Ayni vaqtda, xalqaro moliya institutlari ichida, Osiyo taraqqiyot banki ham, mamlakatimizning yirik hamkorlaridan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Osiyo taraqqiyot banki a'zosi sifatida qabul qilinganidan so'ng, 2018-yil yakuniga ko'ra jami 70 investitsion loyihalar doirasida qariyb 7,4 mlrd. AQSh dollari miqdorida kredit liniyalarni qabul qildi. Ular qatoriga 225 mln. AQSh dollariga teng ikkita xususiy sektor doirasidagi investitsion loyiha, hamda 87.3 mln. AQSh dollariga teng miqdordagi texnik yordam kiradi. Birgina 2018-yil davomida Osiyo taraqqiyot banki mamlakatimizga beshta

54.	Ҳакназарова Н.Қ.	Олий таълим муассасаларида кадрлар тайёрлашни ривожлантириш сифатининг самарали менежменти истиқболлари.....	180
-----	------------------	--	-----

3-секция “Инвестиция муҳитини кучайтириш-иқтисодий нисоҳотлар марказида”

55.	Мансуров М.А., Файзиев З.А., Тураев К.Р.	Рост потенциала рынка ценных бумаг для развития социальной инфраструктуры.....	185
56.	Турсунов Қ.Б.	Навоний вилоятининг инвестицион салоҳиятини оширишда маркетинг стратегияларидан фойдаланиш...	187
57.	Бекмуродова Г.А.	Тижорат банклари фаолиятида маркетинг технологияларидан самарали фойдаланишнинг аҳамияти.....	193
58.	Asamxodjayeva Sh.Sh.	Mamlakat investitsiya muhitini qulaylashtirish masalalari..	196
59.	Раҳматуллаев А.И., Исмагуллаев Ж.А.	Минтақаларда инвестицион фаолиятни тартибга солишда хорижий мамлакатларнинг тажрибаси.....	198
60.	Yovqochev Sh.Sh.	O'zbekiston Respublikasi va Osiyo Taraqqiyot banking hamkorlik istiqbollari.....	202
61.	Азизова М.И.	Ўзбекистонда замонавий логистиканинг ривожланиши ва уни такомиллаштириш йўллари.....	206
62.	Асамходжаева Ш.Ш.	Инновацион иқтисодий шакллантиришда инсон капиталига йўналтирилган инвестицияларнинг аҳамияти.....	210
63.	Жумаева Ш.Б., Марданова Р.Р.	Инвестиция муҳитини кучайтириш-Ўзбекистонда зиёрат туризмни ривожлантиришнинг асосий омил сифатида.....	214
64.	Мустафакулов Ш.И., Эгамбердиева М.Ш.	Инвестицион муҳит жозибadorлиги: моҳияти, таркиби ва аниқлашнинг услубий жиҳатлари.....	216
65.	Махмудов С.Ш.	Ўзбекистон Республикаси ҳудудларининг иқтисодий ривожланиш хусусиятларига кўра меҳнат бозорларининг фарқланиши.....	221
66.	Хужамкулов Д.Ю.	Қулай инвестиция муҳитини яратишда эркин иқтисодий зоналар иштирокини ошириш.....	225
67.	Шовдиров Т.Н.	Ўзбекистонда инвестиция муҳитини шакллантиришнинг муаммолари ва хориж тажрибаси.....	229
68.	Ражабов Н.Р., Раззоқов Ж.Н.	Инвестицион муҳит жозибadorлигининг моҳияти ва таркиби.....	233
69.	Хомитов К.З.	Инвестициялар жалб қилиш асосида қишлоқ хўжалигини таркибий ўзгартиришни иқтисодий механизмлари.....	238

